

ΜΟΥΣΙΚΟ ΚΑΡΑΒΑΝΙ

1. ΜΟΙΡΟΛΟΪ

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΚΑΙ Ο ΑΠΟΧΩΡΙΣΜΟΣ

Από εκεί ψηλά που είχε καθίσει εκείνο το απόγευμα του Απρίλη, μπορούσε να δει καλύτερα τα πάντα ολόγυρά του, ακόμα και τα όνειρά του. Κυρίως τα όνειρά του. Η φύση βάραιγε πια για τα καλά. Το χρώμα της έσπαγε το βαρύ γκρι των βράχων. Οι κρανιές είχαν γεμίσει κίτρινα λουλουδάκια, μικρές μαργαρίτες και τρυφερό χορτάρι απλώνονταν παντού. Τον κύκλωναν με την ομορφιά τους. Άφησε το βλέμμα του να πλανηθεί ... Το καλοκαίρι θα γινόταν 17 χρονών. Ήταν η ώρα πια να ακολουθήσει τη μοίρα των ανθρώπων του τόπου του. Να ακολουθήσει τη δική του μοίρα. Και λαχταρούσε να τη ζήσει. Το караβάνι για τη Σμύρνη θα ξεκινούσε μετά του Άι – Γιωργιού. Το μόνο που τον στεναχωρούσε ήταν πώς να το πει στη μάνα... Ήταν η ώρα όμως πια να ακολουθήσει τη μοίρα των ανθρώπων του τόπου του. Και αυτή η μοίρα είχε όνομα: ξενιτιά....

Όταν της το 'πε, τα μάτια της – απλά τα μάτια της – τον κοίταξαν καλά καλά, μα τα χείλη της δεν είπαν τίποτε. Είχε έρθει πάλι η στιγμή να της κλέψει κι άλλον άντρα η ξενιτιά. Αυτή τη φορά το μοναχοπαίδι της. Το ήξερε βέβαια ότι κάποτε έτσι θα γινόταν, όπως το ήξεραν όλες οι γυναίκες του τόπου της, του πολύ φτωχού τόπου της. Έπιασε λοιπόν, με χαρά και με παράπονο μαζί, να πλένει και να σιδερώνει τα ρούχα που θα 'παιρναν μαζί τους, να τα διπλώνει και να τα ετοιμάζει σε δέματα να τα φορτώσουν στα άλογα. Τακτικά και νοικοκυρεμένα. Χαράματα Δευτέρας το караβάνι θα ξεκινούσε για να ξαναγυρίσει κατά του Άι – Δημητρίου, μήνες μετά.

2. ΑΛΗΣΜΟΝΩ ΚΑΙ ΧΑΙΡΟΜΑΙ

Την παραμονή στο μεγάλο γλέντι που στήθηκε στο σπίτι τους με όλους τους συγγενείς για το ξεπροβόδισμα, η μουσική δε σταματούσε. Εκείνος πάλι δε σταματούσε να παρατηρεί τη μάνα. Μπορούσε να διακρίνει τα όμορφα χαρακτηριστικά της καλά κρυμμένα κάτω από την αυστηρή εμφάνιση των γυναικών της περιοχής με την ποδιά και το μαντιλοδεμένο κεφάλι. Μπορούσε να διακρίνει το γλυκό της μειδίαμα. Το ίδιο γλυκό μειδίαμα με το οποίο θα τον αποχαιρετούσε το επόμενο χάραμα. Το ίδιο γλυκό μειδίαμα που θα έφερνε ξανά και ξανά στη μνήμη του πολλές φορές στα ξένα. Αλλά κι εκείνη δεν τον έχανε από τα μάτια της. Το παιδί της, που το μεγάλωνε μόνη της όταν ο άντρας της έλειπε στα ξένα, ήταν πια ολόκληρο παλικάρι. Έμοιαζε χθες που το γλυκοαγκάλιαζε και το γλυκοφιλούσε. Αχ! αυτά τα ξένα... Τα μάτια της βούρκωσαν.

Το ξημέρωμα πια εκεί που την αγκάλιασε και τη φίλησε, της σιγομίλησε μυστικά στο αφτί: «Όταν γυρίσω, μάνα, θα σου φέρω δώρα, χάντρες, στολίδια, μεταξωτά. Να προσεύχεσαι για μένα!» «Την ευχή μου να 'χεις! Η Παναγιά μαζί σας! Με το καλό να γυρίσετε.» Έγνεψαν αντίο και έφυγαν. «Μη μας ξεχάσετε», ψιθύρισε. Κανείς δεν το άκουσε.

3. ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΑ ΜΟΥ ΠΟΥΛΙΑ

ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Η μέρα ξημέρωνε τη λίμνη. Δεν την είχε ξαναδεί. Ούτε τη λίμνη ούτε την πόλη της λίμνης. Πρώτος σταθμός στο μεγάλο ταξίδι για το άγνωστο και για το άνδρωμά του. Ένωσε κάτι που δεν χωρούσε σε λέξεις. Από εδώ και στο εξής τίποτε πια δεν θα χωρούσε σε λέξεις.

Κοιτούσε με περιέργεια τους δρόμους με τις στοές σε αυτή την πόλη – σταυροδρόμι ανθρώπων και εμπορευμάτων. Κόσμος πηγαινοερχόταν, κόσμος από παντού. Ευτυχώς είχαν αρκετά χάνια τα Γιάννενα... Χτίσματα της ξενιτιάς και του ξεριζωμού. Εκείνοι ξεπέζεψαν στο χάνι που συνήθιζαν τα караβάνια του τόπου του. Ένας μικρόκοσμος έγινε ολόκληρος κόσμος για εκείνον. Κοίταξε μέσα από το τζάμι. Όνειρα και πόνος. Μαζί. Δεν τόλμησαν να σαρκωθούν στα χείλη.

Έκανε ένα περίπατο. Μόνος. Εικόνες, εικόνες, εικόνες. Και μετά αντρικές κουβέντες. Στο καφενείο της παρέας στο χάνι. *«Δεν φαντάζεσαι τι πράγματα υπάρχουν εκεί που πάτε»*, τον πείραξε κάποιος. Άβγαλτο παιδί, βλέπεις. *«Άλλοι άνθρωποι, άλλες ζωές. Και πού να δεις τι κοπέλες τραγουδούν στα καφέ αμάν»*. Τι ήταν πάλι κι αυτά; Κάποιος μουρμούρισε ένα τραγούδι από τα μέρη εκείνα. Ήταν διαφορετικό, σίγουρα πολύ διαφορετικό από τα τραγούδια που ήξερε. *«Κάθε τραγούδι τραγουδάει τον τόπο του»*, σκέφτηκε. *«Αλλά και πάλι, μήπως και οι μουσικές δεν ταξιδεύουν παντού μαζί μας;»*

4. Γυάλινα Γιάννενα

ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ

Μέρες και μέρες ταξίδευαν. Και σταματούσαν σε χάνια. Χάνια και άλλα χάνια. Στη Μακεδονία, στη Θράκη. Κουβέντες και ξανά κουβέντες. Και όπου σταματούσαν να πιάνουν και από κανένα τραγούδι. Και όπου σταματούσαν να ακούν κι από κανένα τραγούδι. Άνθρωποι, караβάνια, μουσικές όλα διασταυρώνονταν και συναντιούνταν. Και η φαντασία και η περιέργεια να μεγαλώνουν. Μαζί του.

Όσπου έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη, την Πόλη των πόλεων. Ανάμεσα Ευρώπης και Ασίας. Η Βασιλεύουσα. Ένωσε ανοχύρωτα κατακτημένος από τη σαγήνη του μεγαλείου της. Ανοχύρωτα παραδομένος στο πλάνημα των αισθήσεων. Όλων του των αισθήσεων. Μέρες την τριγυρνούσε. Μέρες τον πολιορκούσε. Δεν ήξερε πού να πρωτοκοιτάξει. Πανύψηλα τείχη. Η Αγία Σοφία. Το Πατριαρχείο. Μιναρέδες. Χαμάμ. Το Τοπ Καπί. Ο Γαλατάς, το Πέρα. Τα γαλάζια ανάκτορα του Ντολμά Μπαχτσέ. Η πλατεία Ταξίμ. Ολάνθιστοι κήποι. Υπόγειος σιδηρόδρομος. Ευρωπαϊκή και Ισλαμική αρχιτεκτονική. Ρωμοί, Ευρωπαίοι, Τούρκοι. Πολύβουη αγορά και ατέλειωτα παζάρια. Μεθυστικές μυρωδιές γεύσεων που μόνο να κατακτούν ήξεραν.

Και τότε..., τότε... ο Βόσπορος. Η θάλασσα... ένα θαύμα, ένα θαύμα που..., που... . Απλωνόταν μπροστά του, ανάμεσα σε δύο όχθες. Την άγγιξε με τα χέρια του. Την ένωσε. Ταξίδεψε τα μάτια του επάνω της. Κι εκείνη τον ταξίδεψε πίσω στον ορεινό τόπο του. Νοσταλγία. Πήγε να βρει τους υπόλοιπους. Την μεθεπόμενη ημέρα θα ξεκινούσαν για Αϊβαλί.

5. ΤΡΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Σ Τ Ο Δ Ρ Ο Μ Ο Γ Ι Α Α Ϊ Β Α Λ Ι

Δεν το είχε ξανακούσει εκείνο το τραγούδι. Κοντοστάθηκε. Είχε καημό. Κάποιος χόρευε. Εκείνοι κι αυτός – σκέφτηκε – ήταν πολίτες της ίδιας αυτοκρατορίας, κι ας κατοικούσαν στα δυο άκρα της. Απόγονοι του ίδιου πολιτισμού, κι ας ήταν άλλος ο τόπος τους. Το ένιωσε. Το ένιωσε στα συναισθήματα που χώρεσαν στα βήματα ενός χορού. Το τραγούδι κουβαλούσε την ιστορία ενός ολόκληρου τόπου. Ενός τόπου με διαδρομή αιώνων. Απαλό αεράκι φύσαγε. Ο ήλιος ροδινός στο πρόσωπό του. Ήταν η Πέργαμος, η αίσθησή της. Και όλα ταξίδευαν. Όλα τον ταξίδευαν. Η μουσική, το φως της ώρας, οι εικόνες, το τοπίο, ο ουρανός, η θάλασσα, τα βήματα του χορού. Έτσι έφτασαν ως εκείνον τόποι, χρόνοι, πολιτισμοί, άνθρωποι, αρχαία βασίλεια, ακροπόλεις και αυτοκρατορίες, πέργαμα όχι απενθή ... Και ήταν όλα εκεί. Εκεί ολόγουρά του. Τα αισθανόταν. Δεν ήξερε πώς. Μα τα αισθανόταν. Κι ας μην τα ήξερε. Τι λένε τα λόγια όταν αγαπάνε; Τι σημασία είχε; Και έτσι τραγούδησε μέσα του με άλλον τρόπο τον ίδιο καημό... Πού να φανταζόταν πως λίγα χρόνια μετά οι ίδιοι άνθρωποι που γνώρισε εκείνο το βράδυ στα παράλια της Μ. Ασίας, σε άλλο τόπο πια και πρόσφυγες, θα έβγαχναν μέσα από τα ίδια βήματα να ξαναβρούν και να ξαναγιώσουν την Πέργαμό τους εγγράφοντας σε ένα ερωτικό τραγούδι τη μνήμη ενός ξεριζωμού. Η καρδιά μας την ταξιδεύει τη μουσική. Η καρδιά μας.

6 . Π Ε Ρ Γ Α Μ Ο Σ

Σ Τ Ο Α Ϊ Β Α Λ Ι

Το Αϊβαλί πρόβαλε μπροστά του σαν παραμύθι, κοσμοπολίτικο ωστόσο παραμύθι. Οι αρχαίες Κυδωνίες. Ασφαλέστατο πανάρχαιο λιμάνι. Τα σπίτια του λιμανιού καθρεφτίζονταν στη θάλασσα. Απέναντι έβλεπε τα Μοσχονήσια. Πολύβουη πόλη. Ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά κέντρα. Γνωστό για το εμπόριο ελαιολάδου και τη σαπωνοποιία. Φυσικό τοπίο και ιστορία. Το Αϊβαλί τα συνδύαζε όλα. Ακόμη και ο θρυλικός πειρατής Μπαρμπαρόσα είχε περάσει από εκεί.. Του έκανε εντύπωση ο δρόμος με τα ενωμένα καφενεία. Τα σπίτια τα κολλημένα το ένα δίπλα στο άλλο χωρίς κενό. Τόσο πολύχρωμα. Κάθισαν στο καφενείο στην παραλία.

Την τελευταία μέρα πριν την αναχώρησή τους τύχανε σε χαρές. Το γλέντι ήταν άλλο πράγμα. Τα όργανα έπαιζαν ασταμάτητα. Πολλά τραγούδια. Παραζάλη. «Τσετσέν Κιζί», ζητούσαν ξανά και ξανά οι καλεσμένοι από τα όργανα – παιγνιδιάτορες τους λένε εκεί. «Τσετσέν Κιζί; Τι σημαίνει αυτό;», έγριψε και ρώτησε κάποιον. «Κορίτσι της Τσετσενίας. Μικρασιατικό. Το τραγουδάνε όλοι στη Μικρασία: Ρωμιοί, Αρμένιοι, Γεωργιανοί, Τούρκοι...». «Εμείς πάντως στα μέρη μας το λέμε Τα Ξύλα», είπε ένας Μυτιληνιός που έτυχε να συναντήσουν εκεί. Ήταν παρέα με έναν ζαγορίσιο – περίφημοι κτιστάδες – που το 'χε ακούσει και στην Ήπειρο: «ο ονομαστός Τουρκοβασίλης πάντως το έπαιζε στην Πρέβεζα. Πλεύρα. Έτσι το λένε εκεί.» Κουτάλια και κρασοπότρηρα δημιουργούσαν μια μουσική πανδαισία ανεπανάληπτη και μοναδική. Χάλασε ο κόσμος.

7 . Τ Σ Ε Τ Σ Ε Ν Κ Ι Ζ Ι

Το γλέντι είχε ανάψει πια για τα καλά. Ο κόσμος διασκεδάζε, χόρευε και τραγουδούσε με την ψυχή του. Αντιλαλούσε ο τόπος. Ήταν η ώρα για εκείνο τον χορό που οι Αϊβαλιώτες τον ένιωθαν δικό τους περισσότερο από κάθε άλλον. Ζεϊμπέκικο αργό! Σχεδόν τελετουργικό! Να φανεί ο χορευτής. Να αφήσει το ποτήρι και να σηκωθεί αργά... Να κάνει τις στροφές του. Να μερακλωθεί... Χορευόταν σε όλες τις Μεγάλες Ταβέρνες του Αϊβαλιού! Ταβέρνες που δεν κλείνανε ποτέ, μέρα - νύχτα... Για τους μερακλήδες λοιπόν! Που η φωτιά μέσα τους δεν σβήνει ποτέ..., όποια φωτιά κι αν είναι αυτή ...

8 . Α Ϊ Β Α Λ Ι Ω Τ Ι Κ Ο

Σ Τ Η Σ Μ Υ Ρ Ν Η

Στο μεταξύ κάποιοι άλλοι πίσω στο χωριό του στο Παγώνι αναρωτιόντουσαν ξεκαρδισμένοι στα γέλια, αν κι εκεί κάτω ακόμη ο φίλος τους έψαχνε την γαϊδάρα που είχε χάσει – αλλά αυτό ήταν σε ένα άλλο επεισόδιο ... Πού να τους έλεγε ο Γιαν-Νασο-Νακο-Μέλης – τι παρατσούκλι, Θεέ μου κι αυτό! – ότι βρισκόταν στην είσοδο της Σμύρνης δίπλα σε έναν ιστορικό ποταμό που το όνομά του ήταν ... Μέλης! Το караβάνι τους ήταν έτοιμο να περάσει την θρυλική πανάρχαιη *Γέφυρα των Καραβανιών*. Ένα άλλο караβάνι ερχόταν από τα βάθη της Ανατολής με καμήλες φορτωμένες εμπορεύματα. Κάποιος ξένος τραβούσε φωτογραφίες. Μια γυναίκα πουλούσε λουκούμα εκεί στο πλάι. Αγόρασε μερικά.

Έφτασαν στον ξενώνα. Το βραδάκι βγήκανε μια βόλτα. Κοσμοσυρροή! Σαν να 'ταν πανηγύρι. Όλη η Σμύρνη γλένταγε και τραγουδούσε. Κάθε λογής τραγούδια. Από λογής λογής κομπανίες. Από οπερέτες μέχρι καρσιλαμάδες. Παντού. Από μπιραρίες, ξενοδοχεία και ταβέρνες μέχρι καφέ αμάν, καφέ σαντάν, θέατρα και λέσχες. Στη Σμύρνη κάθε ράγκο είχε τη μουσική του! Καθίσανε να πιούνε ένα ουζάκι. Για πρώτη φορά θα δοκίμαζε παστουρμά. Γεύσεις ελληνικές, ανατολίτικες, ευρωπαϊκές. Το ίδιο ανακατεμένες ήταν και οι μουσικές. Η κομπανία έπιασε ένα παραδοσιακό της Καππαδοκίας. Ικονιάτικο. Ο κόσμος ξεσηκώθηκε.

9 . Κ Ο Ν Ι Α Λ Ι

ΕΝΑ ΑΓΟΡΙ ΚΑΙ ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ

Ο εύπορος Σμυρνιός έμπορος είχε προτείνει στον κυρατζή να φέρει μαζί του και το νεαρό παλικάρι την άλλη μέρα στο σπίτι του για φαγητό.

Το σπίτι ήταν ένα υπέροχο αρχοντικό, εκλεπτυσμένα στολισμένο. Το λευκό μάρμαρο του δαπέδου άστραφτε. Σε λίγο ήρθε και η σύζυγός του, από το κομμωτήριο. Πολύ κομψή! Ντράπηκε να την κοιτάξει περισσότερο. Έτσι ήταν οι Σμυρνιές. Απελευθερωμένες, πολύ περιποιημένες και με Παριζιάνικο αέρα. Καλά το έλεγαν: η Σμύρνη ήταν το Μικρό Παρίσι της Ανατολής.

Στο μυαλό του ήρθε η μάνα του. Η εικόνα της. Τα δουλεμένα χέρια της. Το όμορφο αλλά καλά κρυμμένο μέσα στο μαντίλι πρόσωπό της. Το γλυκό αλλά κουρασμένο χαμόγελό της. Η ζωή που έπρεπε να ζει. Πόσο δύσκολη ζωή έπρεπε να ζει. Δεν έμοιαζε καθόλου με τις γυναίκες της Σμύρνης που μαγνήτιζαν τα μάτια. Κι όμως δεν μπορούσε καμιά να συγκριθεί μαζί της. Είχε σκεφτεί τι θα της πήγαινε γυρνώντας.

Η κόρη του εμπόρου ήταν ένα κορίτσι στην ηλικία του. Πολύ όμορφη. Πολύ. Και με μάλλον αρκετή αυτοπεποίθηση. Έτσι του φάνηκε. Μετά το υπέροχο γεύμα στην κομψή τραπεζαρία το κορίτσι τούς έπαιξε μια μελωδία στο πιάνο, ευρωπαϊκή. Πρώτη φορά έβλεπε πιάνο στη ζωή του. Δεν ήξερε αν ήταν ο ήχος του πιάνου, το κομμάτι, ή το κορίτσι. Εκείνος πάντως τη μελωδία αυτή που άκουσε, δεν θα την ξεχνούσε ποτέ πια στη ζωή του. «Πες μας τώρα και κάτι σμυρναίικο», της είπε ο πατέρας της. Η φωνή της ήταν υπέροχη. Απλά υπέροχη.

Να 'ταν άραγε τυχαία η επιλογή της;;; Ό,τι και να 'ταν, πάντως τον μάγεψε. Του 'κλεψε την καρδιά. «Πείτε μας κι εσείς κάτι από τον τόπο σας.», πρότεινε μετά χαμογελαστά ο ευγενικός οικοδεσπότης. «Μην νομίζετε πως δεν ακούμε και δικά σας τραγούδια εδώ.» «Εγώ; Τι να πω εγώ;», γέλασε ο κυρατζής. «Το παιδί από εδώ, αυτός μάλιστα, να τραγουδήσει ό,τι θέλει. Είναι αηδόνι.» Και τραγούδησε κι εκείνος. Ένα παλικάρι μεγαλωμένο σε έναν τόπο χτισμένο βουνά. Πού βρήκε τόσο θάρρος; Το βρήκε όμως.

10. ΤΟ ΠΟΝΕΜΕΝΟ ΣΤΗΘΟΣ ΜΟΥ 11. ΜΑΡΑΙΝΟΜ' Ο ΚΑΗΜΕΝΟΣ

ΜΙΑ ΑΞΕΧΑΣΤΗ ΒΟΛΤΑ

Χάρηκε πολύ όταν τυχαία τη συνάντησε στην παραλιακή λεωφόρο. Δεν το περίμενε. Χάρηκε. Δεν τα πολυκατάφερε να το κρύψει. Περπάτησαν μαζί. Ένα αγόρι κι ένα κορίτσι. Αμέτρητα καράβια στην προκουμαία. Από όλες τις χώρες της Μεσογείου. Και τραμ που το έσερναν άλογα. Αυτοκίνητα. Πολυτελή μέγαρα. Εντυπωσιακές βιτρίνες. Πολυκαταστήματα. Χτισμένη αμφιθεατρικά αυτή η πόλη του φάνηκε πως είχε τα πλούτη όλου του κόσμου! Μια πόλη ευρωπαϊκή αλλά με τον αέρα της Ανατολής. «*Αύριο θα σε πάω στη δική μου Σμύρνη. Τι λες;*», του είπε. Εκείνο το αύριο θα γνώριζε τη Σμύρνη μέσα από τα μάτια της. Τα μάτια του μέσα από τα μάτια της.

Και τι παράξενο! Εκείνο ειδικά το καλοκαίρι η τριανταφυλλιά στο σπίτι του στο χωριό δεν σταματούσε να βγάζει λουλούδια. Η μάνα χαιρόταν, το είχε σε καλό!

12. ΑΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ

Και πού δεν τον πήγε εκείνη την ημέρα. Του έδειξε το πρωτοποριακό, πανύψηλο και καθηλωτικά όμορφο Ασανσέρ της Σμύρνης. Το ρολόι μουσουλμανικής τεχντροπίας. Το παζάρι. Το Θέατρο. Το ναό της Αγίας Φωτεινής. Το Κονάκι. Το περίφημο και ιστορικό σχολείο της. Τον γύρισε σε όλο τον *Κάτω Μαχαλά*. «*Και ο δικός σου τόπος; Πώς είναι ο δικός σου τόπος; Ποιος είναι ο δικός σου τόπος;*» Και της είπε. Για τα βουνά, την ιστορία τους, τα τραγούδια τους, τη μάνα και τον πατέρα, τα έθιμα, τη φτώχεια και την ξενιτιά... Ένα αγόρι κι ένα κορίτσι. Τριγυρνούσαν. Από τα παράλια της Μ. Ασίας ως την Ήπειρο και πάλι πίσω... Και η Σμύρνη συνέχιζε τη ζωή της γύρω τους...

Πόσο ακόμη θα μπορούσε να τη βλέπει; Πόσο ακόμη;

13. ΦΕΓΓΑΡΟΠΡΟΣΩΠΗ ΚΛΑΜΑΤΑ

Την τελευταία φορά που την είδε, ήξερε πως δεν θα την ξανάβλεπε. Πως δεν θα την ξανάκουγε. Το ήξερε. Το ήξερε κι εκείνη. Του έδωσε ένα τριαντάφυλλο από τον κήπο. Για να το έχει. Έτσι απλά.

Αυτό ήταν όλο κι όλο.

Φόρτωσαν στα ζώα τους αρκετά από τα φημισμένα σμυρναίικα ξεραμένα σύκα και βερύκοκα, ζάχαρη, ξηρούς καρπούς, κουκούλια, μεταξωτά και φίνα βαμβακερά και λινά, και πόσα άλλα, και ξεκίνησαν για το ταξίδι της επιστροφής.

Όπως απομακρύνονταν, δεν σταματούσε να λέει μέσα του «*να μην ξεχάσω, να μην ξεχάσω.*» Σε όλο το ταξίδι θαρρούσε πως την άκουγε να του τραγουδάει. Και όντως την άκουγε. Γιατί όντως του τραγουδούσε. Με τον ήχο της άλλης δικής του πατρίδας πια.

14. ΚΑΝΑΡΙΝΙ

Τ Ο Τ Ε Λ Ο Σ Τ Ο Υ Τ Α Ξ Ι Δ Ι Ο Υ

Και γύρισε πίσω. Πάντα οι άντρες του τόπου του γυρνάνε πίσω. Γύρισε πίσω. Με το τριαντάφυλλο. Μαραμένο. Δικό του. Μυστικά δικό του. **Εικόνες και συναισθήματα. Ναι. Αυτό θα ήταν πια για εκείνον η Σμύρνη.**

Στα μάτια του η μάνα είδε τα πάντα. Είδε την άλλη ξενιτιά, την ξενιτιά από τον εαυτό του. Και κατάλαβε. Δεν ρώτησε τίποτε. Πήρε μόνο τα δώρα του που της έφερε από εκεί. Τον αγκάλιασε και τον φίλησε.

Είχε φθινοπωριάσει πια για τα καλά. Ήταν αμίλητος εκείνη την ημέρα που τράβηξε κατά το γεφύρι. Στάθηκε στη μέση του, ακριβώς στη μέση του, ανάμεσα στις δυο όχθες, όπως ανάμεσα σε δυο όχθες ήταν όλο αυτό που είχε ζήσει. Κι εκεί, στην κορυφή του τόξου μιας γέφυρας, ανάμεσα σε δύο όχθες, για να ενώσει τις δύο όχθες, ένα τραγούδι βγήκε από μέσα του. Έτσι οι δυο όχθες γίνανε τραγούδι. Το δικό του τραγούδι. Ποιο δεν ξέρω... Το μόνο που ξέρω να πω, αν ίσως ξέρω κάτι να πω, είναι πως

*Αν ο ήχος είναι το αποτόπωμά μας στη σιωπή,
Η μουσική είναι το αποτόπωμά μας στη ζωή.*

15. Τ Ο Α Ρ Χ Ο Ν Τ Ο Π Ο Υ Λ Ο - Χ Ο Ρ Α